

TNC-Aktuellt:

NR 1 • 1983 • ÅRGÅNG 24 • INFORMATION FRÅN TEKNISKA NOMENKLATURCENTRALEN • ISSN 039-8438

Årets första nummer av TNC-Aktuellt innebär premiär för ett nytt sätt att framställa våra trycksaker, dvs. ordlistor, verksamhetsberättelser, kursbroschyrer, pressmeddelanden, reklam m.m. Vi hoppas att läsarna, liksom vi, finner detta nummer tilltalande. Förhoppningsvis är den nya typografin mer lättläst och den nya häftningen bekvämare.

Det är inte enbart bladets yttre som skall vara tilltalande, utan vi hoppas också att TNC-Aktuellt innehållsligt skall utvecklas. I ett kommande nummer skall vi lite mer utförligt berätta om hur vi har tänkt oss det.

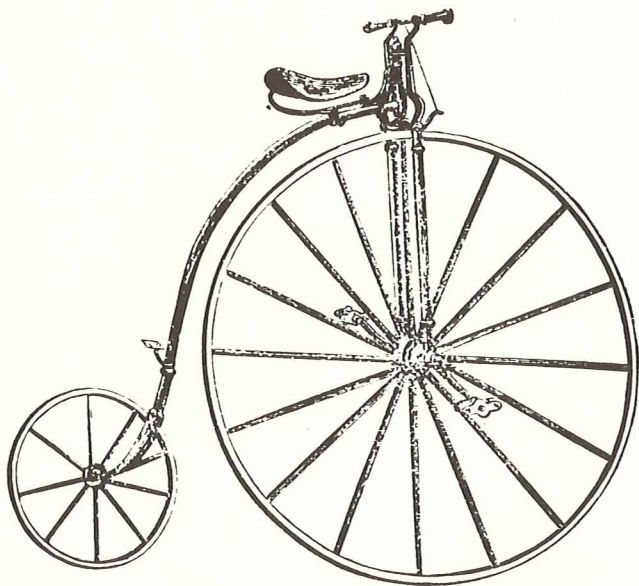
Vad är en cykel?	sid 2
Representantförsamlingens årsmöte 1983	sid 2
Ny tidskrift: Multilingua	sid 3
Ur terminologikalendern 1983	sid 3
Lärare på prao på TNC	sid 4
Notiser	sid 5
Termregister 1982	sid 5
Frågor i urval	sid 6
Översättandets teori och praktik	sid 6
Korsord	sid 7

Vad är en cykel?

En cykel är en "ss. fortskaffningsmedel använd mekanisk inrättning med (vanl. två) hjul som sätts i rörelse medelst trampning af den åkande själf l. medelst en motor".

Definitionen är hämtad ur Svenska Akademiens Ordbok. Det häfte av ordboken som den är hämtad ur trycktes den 29 juni 1905. Ännu har inte teknikens landvinningar gjort definitionen ogiltig.

Det kan hända att vi ändå ler åt definitionen. Det kan i så fall vara en effekt av att den avser en företeelse som är välbekant för oss. Ordet "cykel" förstår vi omedelbart. För att begripa definitionen måste vi kanske tänka efter en stund. Om vi vill se definitionen som ett slags ordförklaring bryter den mot vår förväntan att ordförklaringen skall framstå som en lättbegriplig förklaring av ett ord som antas vara okänt.

Definitionen är inte alltid en ordförklaring

Nu är inte ordförklaringar och definitioner alltid detsamma. Definitionen kan i stället ses som en begreppsbestämning, ett medel för att avgöra om en företeelse verkligen är en cykel eller om den möjligen är någonting annat. Då kan den omständliga definitionen behövas, även om det definierade ordet är välkänt.

Det här förhållandet kan illustreras med ett aktuellt exempel från TNCs rådgivning:

Ett hus salubjöds som timmerhus, men någon ifrågasatte om väggmaterialet kunde kallas timmer. KO kunde med stöd av TNCs definition avgöra att väggar var byggda av annat än timmer.

Definition i tekniska sammanhang

Cykeldefinitionen är för övrigt ett utsökt exempel på hur en definition kan vara uppbyggd, särskilt i tekniska sammanhang, då något gärna definieras med hänsyn till sin konstruktion, användning eller funktion.

Enligt en ISO-rekommendation (ISO/R 704-1960 (E)) kan man sortera begreppens kännetecken i två huvudgrupper, nämligen inre kännetecken och yttre kännetecken. Inre kännetecken gäller t.ex. konstruktion, form, storlek, material, yttre sådant som användning, syfte, funktion och plats i ett sammanhang.

Nödvändiga kännetecken

Cykeldefinitionen tar upp kännetecken ur båda grupperna. Med inre kännetecken definieras cykeln såsom mekanisk, med hjul. Detta räcker inte till för att definiera begreppet. Det finns ju mekaniska inrättningar med hjul som inte är cyklar. Alltså bygger man ut definitionen med ett par yttre kännetecken, användningen såsom fortskaffningsmedel och framdrivningen genom att den åkande trampar eller genom att en motor monteras på åkdonet.

Båda de yttre kännetecknen måste anges för att begreppet skall vara klart avgränsat. Det finns mekaniska inrättningar med hjul som används som fortskaffningsmedel utan att vara cyklar. Tänk exempelvis på en riksha! Likaså finns det mekaniska inrättningar med hjul som drivs genom trampning eller med motor utan att vara cyklar. Tänk på en symaskin!

(Nu talas det i definitionen om "den åkande", något som får oss att utesluta åtminstone symaskinen, även om vi bortser från den nämnda användningen såsom fortskaffningsmedel.)

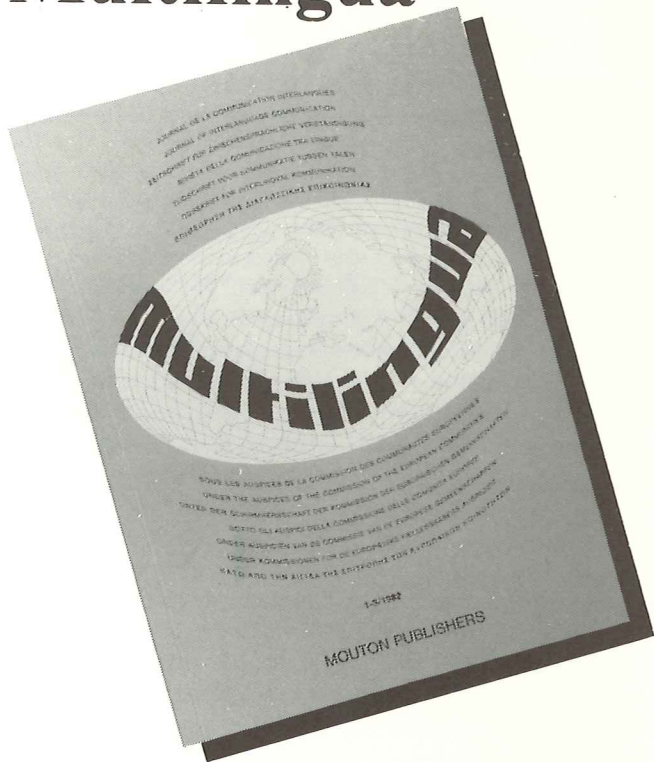
Ambitionen att genom definitionen avgränsa alla företeelser som är inordnade under begreppet och utesluta alla som inte hör dit gör att definitionen ibland kan tyckas vara otymplig eller att ett löjets skimmer vidlåter den. Detta accepterar vi lättare om vi erkänner att definitionen inte behöver vara en ordförklaring.

Ove Oskarsson

Representantförsamlingens årsmöte 1983

Representantförsamlingens årsmöte äger rum den 21 april i TNCs sammanträdesrum på Stora Nygatan 45, 1 tr. I samband med årsmötet finns det också möjlighet att besöka kansliet 2 tr. Kallelse kommer att sändas ut ca 2 veckor före mötet.

Ny tidskrift: Multilingua

Översättning lär på heltid sysselsätta 175.000 människor. Marknaden för översättning växer, och man söker medel att öka översättarnas produktivitet. Sådana medel finner man bl.a. i skrivautomater, privata eller allmänna databanker, telekommunikation.

Uppgifterna är hämtade ur Multilingua, en tidskrift som ges ut av Mouton Publishers, Amsterdam, med stöd av Europarådet och under ledning av fackspråksprofessorn J. C. Sager.

Utgivaren meddelar att man vänder sig till en vid läsarkrets: språkpolitiker, översättare, forskare, publicister och andra som ställs inför problem som har att göra med kommunikation mellan skilda språkområden.

Innehållet i tidskriftens första nummer speglar utgivarens ambition. Där finns sålunda artiklar om praktiska angelägenheter såsom Europa-parlamentets mångspråkighet och dess behov av översättning, termdatabasen Eurodicautom, datanätet DIANE, maskin- översättning. Där finns även en resonerande artikel om översättning och en redogörelse för hur tolkar och översättare utbildas i Storbritannien.

Något som jag särskilt uppskattar är litteratur- anmälningar och korta referat, som är samlade i slutet av häftet. De rubriker under vilka dessa är samlade får visa var denna nya tidskrifts tyngdpunkter ligger:

- o Language barriers and information dissemination
- o Cognition
- o Translation
- o Translation: legal and technical aspects

- o Machine translation
 - o Translators and interpreters
 - o Translation for business
 - o Problems of terminology and data banks
 - o Multilingual thesauri
- Ove Oskarsson

Ur terminologi- kalendern 1983

3-5 maj

Seminarium: Datorstött terminologiarbete.

Befintliga metoder och väsentliga problem inom området inventeras. Deltagarna får tillfälle att knyta kontakter och utbyta erfarenheter. Programmet har tre huvudpunkter: stordatorillämpningar, smådatorillämpningar, sökning av termininformation med terminal.

Plats: Hässelby Slott

Upplysningar lämnas av Kjell Åström, TNC

5-6 maj

Nordterm 83

De nordiska terminologiorganen träffas för överläggningar. Nordterm 83 är det femte Nordtermötet.

Plats: Hässelby Slott

Upplysningar lämnas av Anna-Lena Bucher, TNC.

9-12 september

LEXeter '83, International Conference on Lexicography

Programmets fem huvudpunkter är: den historiska ordboken, den tvåspråkiga ordboken, nybörjarens ordbok, datorstött lexikografi, seminarium om terminologisk lexikografi.

Plats: Universitetet i Exeter, England.

Upplysningar lämnas av Dr Reinhard Hartmann
The Language Center
University of Exeter
Queen's Building
Exeter
Devon, Ex4 4QH England.

Lärare på prao på TNC

På Högbergsskolan i Ludvika bestämdes för fem år sedan att en studiedag skulle sparas varje år så att lärarna så småningom skulle kunna få en vecka för att studera det s.k. verkliga arbetslivet. I och med detta läsår är fem dagar insparade, och därför ger sig - vare sig de vill eller inte - Ludvikas alla gymnasielärare ut på prao (= praktisk arbetslivsorientering) samtidigt som eleverna är ute på sin yo (= yrkesorientering).

Lärarna förväntades, precis som eleverna, själva skaffa sig plats någonstans. Och för mig föll det sig av två skäl naturligt att försöka komma till TNC: dels har jag länge haft ett åtminstone latent intresse för terminologiska frågor, dels undervisar jag i ämnen (svenska, latin och allmän språkkunskap) där man kan uppmärksamma det språkliga material som är TNCs.

Därför blev jag mycket glad när Lars Algotsson hälsade mig välkommen till en studievecka - och tacksam och förvånad när höga vederbörande i Ludvika inte förbjöd mig att resa till Stockholm på egen bekostnad.

Mottagandet på TNC var mycket vänligt, viljan att presentera de olika faciliteterna stor; diskreta och försynta var vinkarna om att man väntade sig något extra till ett eftermiddagskaffe.

På TNC arbetar ju bara drygt ett dussin personer. Detta kan vara en förklaring till att stämningen är så trivsamt och avspänd, en annan arbetets organisation som baseras på kollektiv samverkan; också lokalerna i ett 1600-talshus vid norra änden av Kornhamnstorg i Gamla stan är förstuds både stämningssmättade och stämningsskapande.

Jag trivdes!

För att novisen lite mer handfast skulle få upp ögonen för vilka problem som möter dem som sysslar med terminologier sattes han i arbete: på TNC är man nu ifärd med att revidera Dataordboken (SIS Hb 142), och jag fick av Ove Oskarsson i uppgift att bearbeta en förteckning med nyare engelska datatermer och definitioner av dem. Svårigheterna var förstuds

många, till en början lika många som antalet termer, ty sakligt sett var området helt nytt och okänt för mig, och språkligt sett hade jag ytterst vaga föreställningar om grundläggande principer och praxis när man skriver t.ex. definitioner.

Hastigt och ytligt fick jag några intryck av hur termer och definitioner uttrycks - representativa eller ej, vet jag inte - och må det tillåtas mig att förmedla en del, även om det är förmätet.

1. Det tycks som om sammansättningar föredras i stället för flerordstermer (hm!) där relationen mellan huvudord och bestämning(ar) uttrycks tydligare med en preposition. En tänkbar term som **restkontroll** (eng. **modul on cheque**) t.ex. kan lätt av en lekman feltolkas såsom 'kontroll av en rest' i stället för 'kontroll medelst en rest'. - Att sammansättningarna i svenska och andra språk riskerar att bli otydliga och svåra att tolka korrekt har ju påpekats många gånger förut, och det går kanske i praktiken inte att göra något åt dem. De synes hänga ihop med språkets allmänna struktur och med språklig ekonomi. För fackmannen, som väl känner sitt ämne, ligger de nära till hands att ta till, och de fungerar bra när en annan fackman är mottagare, men ibland dåligt när en icke sakkunnig skall ta emot ett meddelande.
2. Satsvärdiga uttryck, inklusive fraser med verbal-substantiv, föredras framför satser med subjekt och predikat. Därigenom blir, tror jag, informationen inte lika snabbt uppfattad eller lätt att läsa. De kontakter som jag hade anledning att ta med Norsk dataordbok förstärkte dessa mina intryck. I den står självständiga bearbetningar av ISO-material, klarare och tydligare uttryckta, mycket tack vare just att där används satser.

Under den vecka jag hade nöjet att vara på TNC fick jag ett vagt begrepp om vilka brydsamma avväganden som den som skall göra fackordlistor ställs inför. Vilka ord skall tas med? Hör också mer eller mindre vanliga termer som används t.ex. i matematik hemma i en dataordbok? Och - till sist som en tillspetsad och provokativ sammanfattning - är det självklart att en viss fackordlista skall skrivas enbart för fackfolk?

Tack för några stimulerande och givande dagar!

Ulf Swedjemark

Notiser

Fotosättning med ED-Direkt

Originalen är fotosatta och huvudprincipen för fotosättning är att tecknen skapas optiskt eller med fotopapper. Informationen som tillförs fotosättningsmaskinen är ofta skapad och hanterad med hjälp av datorer. Indata innehåller dels den text man önskar sätta, dels anvisningar för satsen. Anvisningarna styr satsens olika egenskaper: typsnitt, grad, fetthet, ombrytning, satsyta m.m.

Smådatorer och ordbehandlare är numera vanliga som hjälpmedel i manusframställning (smådatorbrukarna kan själva nyttja maskinläsbart manus för fotosättning). System där manus kompletteras med sätthanvisningar marknadsförs i Sverige bl.a. av Esselte Digitype under namnet ED-Direkt.

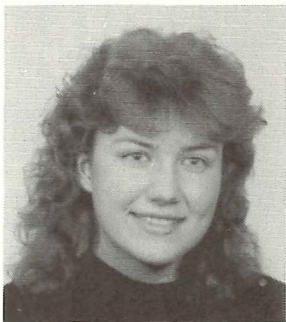
TNC utnyttjar ED-Direkt. Manus skickas direkt från vår dator via telefon till Esselte Digitype i Solna. Där fotosätts inkomna datamanus under natten och originalen postas till beställaren dagen därpå.

Föreläsning på finska institutionen

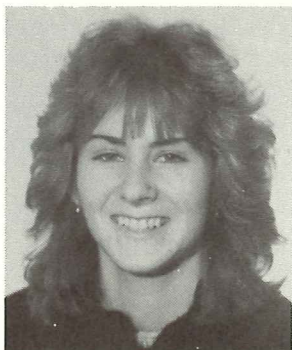
En fredagseftermiddag i januari föreläste jag om fackspråk, terminologi och översättning och berättade om TNCs arbete. Publiken bestod av studenter i finska - en grupp som externt läser en fördjupningskurs med inriktning på översättning.

Ove Oskarsson

Nyanställda

Sedan december 1982 arbetar Pia Westford hos oss på kansliet med diverse kontorsuppgifter och med registrering på vår minidator.

Maj Uveby anställdes den 10 januari för 6 månader framåt. Hennes arbetsuppgifter är framför allt att svara i vår telefon och ansvara för posten.

Termregister 1982

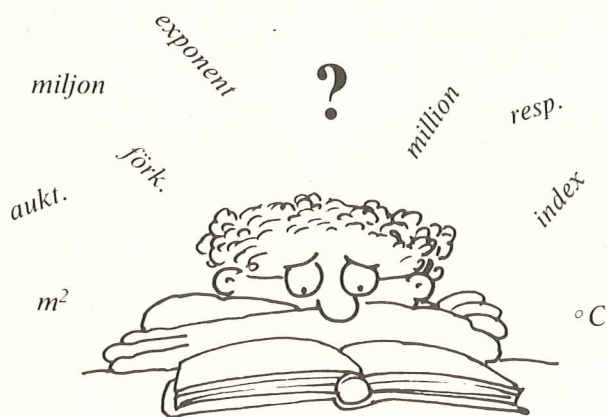
TNC har i TNC-Aktuellt under rubriken Termfrågor i urval presenterat några av de termfrågor som behandlats i det dagliga rådgivningsarbetet under året.

I artiklar i tidskriften STANDARD och ELTEKNIK har TNC dessutom behandlat ytterligare termer.

Ett register över samtliga dessa termer följer nedan:

ackumulator	AKT 82:1/2, s.8
adsorbator	AKT 82:4, s.6
adsorbent	AKT 82:4, s.6
anfetta	AKT 82:4, s.6
bioteknologi	STA 82:6/7, s.18
brikett	AKT 82:3, s.8
ekonomiser	AKT 82:1/2, s.8
emission	AKT 82:4, s.5
enrörssystem	AKT 82:6, s.5
ergonomi	STA 82:6/7, s.18
ettrörssystem	AKT 82:6, s.5
fjärrkommando	ELT 82:16, s.31
fjärrstyrning	ELT 82:16, s.31
FOG-s	STA 82:4, s.11
fosfatering	AKT 82:4, s.6
grad kant	STA 82:9, s.16
grad	STA 82:9, s.16
immission	AKT 82:4, s.5
infetta	AKT 82:4, s.6
informatik	ELT 82:16, s.31
konstbyggnad	AKT 82:5, s.8
konvektor	AKT 82:1/2, s.8
kromatering	AKT 82:4, s.6
pellet	AKT 82:3, s.8
pulver	AKT 82:3, s.8
pålgrund	AKT 82:5, s.8
pålning	AKT 82:5, s.8
pålverk	AKT 82:5, s.8
radiator	AKT 82:1/2, s.8
reaktor	AKT 82:1/2, s.8
standard	STA 82:4, s.11
stos	AKT 82:4, s.6
stuts	AKT 82:4, s.6
tablett	AKT 82:3, s.8
teledata	ELT 82:16, s.31
telematik	ELT 82:16, s.29
teletex	ELT 82:16, s.31
text-TV	ELT 82:16, s.31
Venturi	AKT 82:4, s.6
venturiejektor	AKT 82:4, s.6

Frågor i urval

Siffror och punkter

FRÅGA: Skall man stava million, milliard eller miljon, miljard?

SVAR: Båda stavningarna är godtagna och redovisade i Svenska Akademiens ordlista. Stavningen miljon är emellertid så mycket vanligare än den konkurrerande stavningen att man får beteckna den som stilistiskt omärkerad - ingen lär förvänas, förvillas eller förargas av stavningen miljon.

?

FRÅGA: Vad kallas en siffra som står i överkanten av den skrivna raden respektive en siffra som står i radens underkant?

SVAR: Exponent respektive index. X^{exponent}
 X_{index}

?

FRÅGA: Hur åstadkommer man exponent och index när texten skrivs in vid en textskärm och man inte kan styra utskriften så att det går att operera med annat än full radmatning?

SVAR: Det finns en nödlösning som gäller exponenten, nämligen att skriva denna i raden, t.ex. m² för kvadratmeter. Detta kan man läsa ut av SIS' handbok Skriva på kontor.

Också för att skriva multiplikationstecknet korrekt behöver man kunna åstadkomma ett halvt höjdsteg. Ur SIS 01 61 22 framgår att man också här kan klara sig undan med att skriva i raden, alltså N.m för meter per sekund.

?

FRÅGA: Kan man utelämna gradtecknet och skriva enbart C i stället för °C?

SVAR: Nej, om skrivapparaten har begränsad teckenuppsättning skall den förkortade enhetsbenämning skrivas ut, således **grad Celsius**.

?

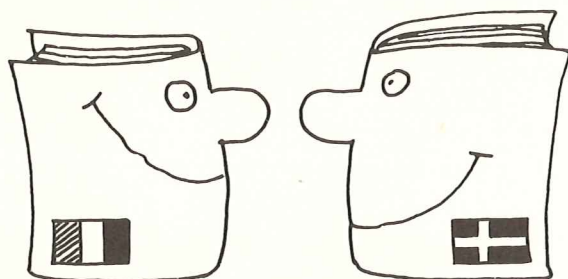
FRÅGA: Skall förkortningar inte längre markeras med punkt?

SVAR: Det är fullt tillåtet att markera avbrytning av ett ord med punkt (resp., aukt., pers.). Dock har skrivvanorna förändrats i riktning mot punktlös avbrytning, så långt att det i dag finns skäl att i allmänhet välja denna. I sammanhanget måste emellertid påpekas att valet icke i första hand står mellan punkt och punktfrihet utan mellan att skriva ut ett ord i hela dess längd eller att förkorta det.

TNC kommer även i fortsättningen att använda punkt vid avbrytning.

Ove Oskarsson

Översättandets teori och praktik

Översättning är en verksamhet med lång tradition, redan i Bibeln hänvisas till behovet att tolka och översätta i och med att olika tungomål uppstod. En vetenskaplig behandling av översättandet började dock först på 1950-talet. Forskare i flera länder har gjort försök att beskriva översättningens process och kommit fram till en rad olika teorier.

För alla som vill veta något om översättningsvetenskap och översättningsteori har Irma Sorvali, Helsingfors universitet, Institutionen för nordiska språk, sammanställt och kort kommenterat de viktigaste publikationerna på området under titeln "Översättandets teori och praktik". Några översättningsteoretiska grundbegrepp förklaras och kommenteras. En rad exempel ges på hur man löser praktiska problem, dock behandlas översättandets praktik sparsamt men översiktligt.

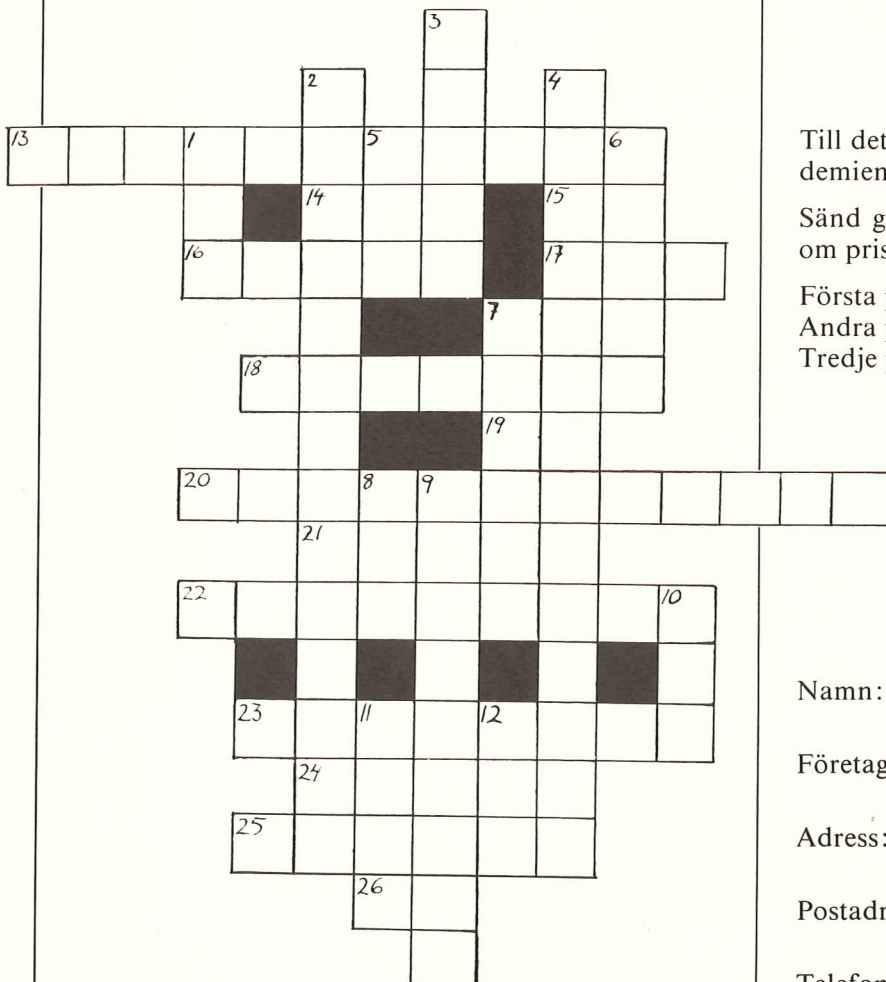
Detta lättlästa arbete möjliggör en snabb överblick över utvecklingen, inte minst därför att det är skrivet på svenska.

Siegfried Hessler
(translator)

Korsord

Lodrätt

1. Bindemedel eller bindemedelslösning för hopfogning av fasta material
2. Karta som anger bl.a. tomtgränser, läge för befintliga och planerade byggnader samt markbehandling
3. Jordpigment bildat genom förvittring av järnhaltigt fältspat och liknande bergarter
4. Värmebehandling (av stål) i två omgångar efter uppkolning
5. Sakvara avsedd för bärande eller täckande ändamål och tillverkad av endimensionell bestämd dukvara
6. Inte någon vanlig mössa
7. Är inte heller någon vanlig mössa
8. Grov käpp
9. Torkanläggning där våtmassa, finfördelad till flingor, torkas i en bärande ström av varmluft, överhettad ånga eller annan het gas
10. Punkt, linje eller yta där amplituden är noll
11. Begära
12. Kemiskt grundämne

Vågrätt

13. Kolloid blandning av nitrocellulosa och en nitratester, vanligen nitroglycerin, med tillsatser av mjukningsmedel, stabiliseringsmedel m.m.
14. Med nyckel stegvis manövrerad förflyttning av spärrande kolv
15. Prefix som anger bl.a. "dubbel"
16. Sägs sådana typer av vatten vara, i vilka halten av kalciumjoner och magnesiumjoner
17. Siffra i ett exponentiellt matematiskt uttryck
18. Är de system eller kroppar som vid en liten påtvingad avvikelsetillstånd återgår till detta läge
19. Torium
20. Lokal korrosion som leder till angrepp med ringa utbredning med ofta med betydande djup
21. De används i turbiner bl.a. för bildande av den drivande vattenstrålen
22. Huvudsakligen långa fanstrålar, som framsorteras efter krossning av fjäder
23. Fotografisk bild av markytan tagen från luften
24. Akademiskt tal
25. Behållare i material av bl.a. avfallsprodukt erhållen vid mekanisk skärning bearbetning av trä
26. Enhet för area

Till detta korsord har vi hämtat ord ur Svenska Akademiens ordlista och ur termbanken Termdok.

Sänd gärna Er lösning till TNC och deltag i tävlan om priserna:

Första pris: TNC 73 Bergteknisk ordlista
Andra pris: TNC 67 Korrosionsordlista
Tredje pris: TNC 64 Om teknikens språk

Namn: _____

Företag: _____

Adress: _____

Postadress: _____

Telefon: _____

TNC

TEKNISKA NOMENKLATURCENTRALEN
BESÖKSADRESS: STORA NYGATAN 45, STOCKHOLM
POSTADRESS: BOX 2303, S-103 17 STOCKHOLM
TELEFON: 08 - 24 92 90